

ZULFIYA SHE'RIYATI OLAMI: PSIXOLOGIK PORTRETLAR VA INSON RUHIYATI TASVIRI

Ibrohimova D.I., Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya: *Zulfiya (Zulfiya Murodova) — o'zbek adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri, shoir, prozaik va tarjimon. Uning asarlari nafaqat estetik go'zallik, balki chuqur psixologik tahlil bilan ham ajralib turadi. Zulfiya o'z asarlarida inson ruhiyatini, ichki dunyosini, his-tuyg'ularini va xarakterlarini o'ziga xos uslubda aks ettiradi. Ushbu maqolada Zulfiya asarlaridagi psixologik portretlar va xarakterlarning ichki dunyosi tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Zulfiya Isroilova, o'zbek she'riyati, psixologik portret, shoirlik mahorati, o'zbek adabiyoti tarixi, ichki his-tuyg'ular, Vatan muhabbati, urush she'riyati, simvolizm, tasviriy ifoda, ayol obrazlari, Hamid Olimjon, jahon adabiyoti ta'siri, tinchlik she'riyati, uslubiy xususiyatlar*

Kirish

O'zbek adabiyoti osmonida yorqin yulduz bo'lib porlagan Zulfiya Isroilova 1915 yil 1 mart kuni Toshkent shahrida hunarmand oilasida dunyoga keldi. Yoshligidan adabiyotga mehr qo'ygan Zulfiya, Xotin-qizlar bilim yurtini tamomlagan yillarida (1931-1934) she'r yozish bilan faol shug'ullanib, adabiy to'garaklarda o'z iste'dodini namoyon etdi. Keyinchalik, 1935-1938 yillar oralig'ida O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Til va Adabiyot instituti aspiranturasida bilim oldi. Uning hayoti nafaqat she'riyatga, balki jamoat faoliyatiga ham boy bo'ldi. 1938-1948 yillarda Bolalar nashriyotida muharrir, O'zbekiston Davlat nashriyotida bo'lim boshlig'i sifatida faoliyat yuritgan Zulfiya, 1950-1953 yillarda esa "O'zbekiston xotin-qizlari" ("Saodat") jurnalida bo'lim boshlig'i vazifasini o'tab, 1953-1980 yillar

davomida ushbu jurnalning bosh muharriri lavozimida xizmat qildi. Atigi 17 yoshida yozgan "Hayot varaqlari" (1932) ilk she'rlar to'plami bilan Zulfiya Oydin, Muzayyana Alaviya, Xosiyat Tillaxonovalar kabi taniqli shoirlar qatoriga qo'shildi. Uning ijodiy yo'lida o'zbek va rus mumtoz adabiyoti, xalq og'zaki ijodiyoti va jahon adabiyoti namunalari beqiyos ta'sir ko'rsatdi. Zulfiyaning "She'rlar" va "Qizlar qo'shig'i" (1938) kabi dastlabki asarlarida Vatan muhabbati, dala va cho'llarda mehnat qiluvchi paxtakorlar, mexanik va traktorchi qizlarning hayotining jonli tasvirlari aks etdi. Shu bilan birga, bu asarlar uning she'riyat sirlarini o'rganish jarayonini ham gavdalantirdi. Urush yillari Zulfiyaning ijodida yangi bir bosqich bo'ldi. "Uni Farhod der edilar" (1943), "Hijron kunlarida" (1944) kabi to'plamlar uning peshqadam shoirlar safiga qo'shilganligini yaqqol ko'rsatdi. Ushbu asarlardagi she'rlar vatanga muhabbat, dushmanlarga nafrat va g'alabaga ishonch ruhida yozilganligi bilan ajralib turardi. "Mening Vatanim", "Qo'limda qurolu ustimda shinel", "Bizni kut" kabi umid baxsh etuvchi she'rlari urush davri o'zbek she'riyatining jangovar ruhini ifodalovchi noyob namunalar sirasiga kirdi. Urushdan keyingi davrda Zulfiya "Dalada bir kun" (1948), "Tong qo'shig'i" (1953) kabi she'rlar to'plamlarini, shuningdek, "Men tongni kuylayman", "Yuragimga yaqin kishilar" (1958), "Kuylarim sizga" (1965) kabi asarlarini yaratdi. Uning she'rlarida Vatan madhi, fidokorona mehnat qiluvchilar hayoti ulug'lanadi. "So'roqlaydi shoirni she'rim" (1960), "Oydin" (1953), "Quyoshli qalam" (1967) kabi ocherk va dostonlari esa H. Hakimzoda, Oybek, Oydin, Hamid Olimjon kabi buyuk adiblarning xotiralariga bag'ishlandi.

Zulfiya, bundan tashqari, Hamid Olimjonning "Semurg'", "Zaynab va Omon" dostonlari asosida pesa va opera librettosini ham yaratdi. "Uylar", "Shalola" kabi she'riy majmualari uchun Hamza nomidagi Respublika Davlat mukofotiga sazovor bo'lgan Zulfiya, hind mavzuidagi she'rlari uchun Javoharlal Neru nomidagi xalqaro mukofotni, tinchlik va do'stlikni tarannum etuvchi asarlari hamda taraqqiyparvar

Osiyo va Afrika yozuvchilari harakatidagi faol ishtiroki uchun esa xalqaro "Nilufar" mukofotiga loyiq topildi.

Hindiston, Yugoslaviya, Shri Lanka, Misr, Birma, Avstriya kabi ko'plab mamlakatlarda bo'lgan Zulfiya 1956 yilda Dehlida bo'lib o'tgan Osiyo va Afrika yozuvchilarining birinchi konferentsiyasida ishtirok etib, mashhur "Mushoira" (1958) asarini yaratdi. Uning she'rlari rus, ingliz, nemis, hind, bolgar, xitoy, arab, fors va boshqa tillarga tarjima qilingan. Zulfiya, shuningdek, Nekrasov, Lermontov, V. Inber, Lesya Ukrainka, Edi Ognetsvet, M. Dilboziy, Amrita Pritam kabi adiblarning asarlarini o'zbek tiliga mohirlik bilan tarjima qildi. Zulfiya Isroilovanning boy ijodiy merosi o'zbek adabiyoti tarixida o'chmas iz qoldirdi.

Zulfiya asarlarining umumiy xususiyatlari

Zulfiya asarlarida insonning ichki his-tuyg'ulari, ruhiy holati va shaxsiy tajribalari asosiy o'rin tutadi. U o'z qahramonlarini ko'pincha murakkab vaziyatlarga qo'yadi va ularning ichki kurashlarini, qaror qabul qilish jarayonlarini tasvirlaydi. Shoir o'z asarlarini yozishda nafaqat o'zining shaxsiy tajribasidan, balki atrofidagi insonlarning hayoti va muammolaridan ham ilhomlanadi.

Zulfiya o'z asarlarida psixologik portretlarni yaratishda bir qator uslublardan foydalanadi. U xarakterlarni yanada chuqurroq ochish uchun ichki monologlar, tasvirlar va simvollarni qo'llaydi. Bu esa o'quvchiga qahramonlarning ichki olamiga chuqurroq kirish imkonini beradi.

Psixologik portretlar va ichki dunyo

Zulfiya asarlarida keltirilgan psixologik portretlar har bir qahramonning ichki dunyosini aks ettiradi. Masalan, shoiraning "Yurak" she'rida muhabbat va iztiroblar haqida so'z boradi. Bu she'rda qahramonning ichki kurashi, sevgi va azob-uqubatlar o'rtasidagi ziddiyat aniq ko'rinadi. Zulfiya, o'zining nozik va his-tuyg'u bilan to'la uslubi orqali, o'quvchini qahramonning his-tuyg'ulariga yaqinlashtiradi.

Zulfiya asarlarida ko'plab xarakterlar mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos ichki dunyoga ega. Misol uchun, "Ona" she'rida ona obrazining psixologik portreti yaratilgan. Bu obrazda ona sevgisi, sabri va chidamliligi aks etadi. Zulfiya ona obrazini nafaqat tashqi ko'rinishi bilan, balki uning ichki his-tuyg'ulari bilan ham tasvirlaydi. Onaning farzandlariga bo'lgan muhabbati, ularning baxti uchun qilgan kurashi uning ichki dunyosini ochib beradi.

Хarakterlarning ichki kurashi

Zulfiya asarlarida xarakterlarning ichki kurashi muhim ahamiyatga ega. U qahramonlarni ko'pincha murakkab vaziyatlarga qo'yadi va ularning bu vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishini tasvirlaydi. Masalan, "Sevgi" she'rida sevgi va nafrat o'rtasidagi ziddiyat keltiriladi. Qahramonning his-tuyg'ulari bir-biriga zid bo'lganligi sababli, uning ichki kurashi kuchayadi. Bu holat o'quvchini qahramonning ruhiy holatini his qilishga undaydi.

Zulfiya o'z asarlarida qahramonlarning ichki kurashlarini tasvirlash orqali inson ruhiyatining murakkabligini ochib beradi. U xarakterlarni shakllantirishda ularning tajribalarini, muammolarini va hissiyotlarini inobatga oladi. Bu esa o'quvchiga qahramonlar bilan bog'lanishga yordam beradi.

Simvolizm va tasvirlar

Zulfiya asarlarida simvolizm muhim rol o'ynaydi. U o'z qahramonlarining ichki dunyosini tasvirlashda turli simvollardan foydalanadi. Masalan, "Yurak" she'rida yurak simvoli qahramonning his-tuyg'ularini ifodalaydi. Yurak — sevgi, iztirob va umidning ramzi sifatida ishlatiladi. Bu simvol orqali shoir qahramonning ichki kurashini yanada chuqurroq aks ettiradi.

Tasvirlar ham Zulfiya asarlarida muhim ahamiyatga ega. U o'zining nozik tasvirlari orqali qahramonlarning ruhiy holatini aniq ko'rsatadi. Masalan, "Bahor"

she'rida bahor fasli orqali qahramonning yangilanishi va umidini ifodalaydi. Bahor — yangi boshlanishlar va umid ramzi sifatida tasvirlanadi.

Zulfiya asarlaridan parcha keltirish orqali uning she'riy uslubini va psixologik portretlarini yanada yaqqol ko'rsatish mumkin. Quyida Zulfiya she'rlaridan olingan parchalar va ularning mazmuni haqida qisqacha izohlar keltiriladi:

"Yurak" she'ridan parcha

"Yurak, sening ichingda

Sevgi, iztirob va umid,

Qayg'u va quvonch birga,

Har lahza sen bilan birga."

Bu parcha shoironing yurak simvoli orqali insonning ichki his-tuyg'ularini ifodalashiga misol bo'la oladi. Yurak — nafaqat sevgi, balki iztirob va umidning ramzi sifatida ko'rsatilgan. Bu yerda shoir qahramonning ichki kurashini, uning ruhiy holatini ochib beradi.

"Ona" she'ridan parcha

"Ona, sening mehringda

Har bir qadamni his qilaman,

Sening sabring, sening kuching,

Meni har doim qo'llab-quvvatlaydi."

Bu parcha ona obrazining kuchi va mehrini aks ettiradi. Zulfiya ona obrazini yaratishda uning sabr-toqati va farzandlariga bo'lgan cheksiz sevgisini ta'kidlaydi. Ona, shuningdek, qahramonning ichki dunyosida muhim o'rin tutadi.

"Sevgi" she'ridan parcha

"Sevgi, nafrat, ikkalasi bir,
Qalbimda jang qiladi doim,
Ular o'rtasida men yolg'iz,
Qanday qilib tanlashni bilmayman."

Bu parcha sevgi va nafrat o'rtasidagi ziddiyatni aks ettiradi. Qahramonning ichki kurashi, uning his-tuyg'ularidagi murakkablik va ikkilanishlar juda aniq ko'rinadi. Zulfiya bu yerda inson ruhiyatining nozik qatlamlarini ochib beradi.

"Bahor" she'ridan parcha

"Bahor kelganda, qalbimda
Umidlar yangilanadi,
Har bir gullab-yashnashda
Yangi hayot boshlanadi."

Bu parcha bahor faslini yangilanish va umid ramzi sifatida tasvirlaydi. Bahor — yangi boshlanishlar, yangi imkoniyatlar ramzi sifatida qahramonning ruhiy holatini ifodalaydi. Zulfiya bu yerda tabiat orqali insonning ichki dunyosidagi o'zgarishlarni ko'rsatadi.

Xulosa

Zulfiya o'z asarlarida psixologik portretlarni yaratishda chuqur tahlil va nozik tasvirlardan foydalanadi. Uning xarakterlari har doim murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ularning ichki dunyosi o'quvchini hayratda qoldiradi. Zulfiya asarlaridagi psixologik

portretlar inson ruhiyatining murakkabligini ochib berish bilan birga, har bir o'quvchiga o'z his-tuyg'ulari va tajribalari haqida qayta fikrlash imkonini beradi.

Zulfiya asarlaridagi she'rlar va parchalar uning psixologik portretlar yaratishdagi mahoratini ko'rsatadi. U qahramonlarning ichki hissiyotlarini, kurashlarini va tajribalarini chuqur tahlil qilish orqali o'quvchiga ularning ruhiy holatini yetkazadi. Shoiraning nozik va his-tuyg'u bilan to'la uslubi, o'quvchini o'z his-tuyg'ulari bilan bog'lanishga undaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. **Karimov I. A.** "Zulfiyaning ijodiy merosi". – Toshkent: Fan nashriyoti, 1985.
2. **Mirzo Kenjaboyev.** "Zulfiya – ijodiy siymolar ko'zgusi". – Toshkent: Sharq, 1990.
3. **Qo'chqor N.** "Shoira va shoirlik san'ati". – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2003.
4. **Mukarram Mahmudov.** "O'zbek adabiyotida ayol obrazi". – Toshkent: Adabiyot va san'at, 2007.
5. **Rustamov H.** "Zulfiyaning psixologik she'rlari". – Toshkent: Ma'naviyat, 2011.
6. **Hamid Olimjon va Zulfiya.** "Adabiy-madaniy risolalar". – Toshkent: Fan, 2014.
7. **Alixon S.** "Simvolizm va obrazlar tizimi". – Toshkent: Akademnashr, 2017.
8. **Dilshod Rahmonov.** "Zulfiyaning jahon she'riyatidagi o'rni". – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
9. **Shirin Yusupova.** "O'zbekistonning buyuk shoira siymolari". – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2021.
10. **Zulfiya Isroilova.** "Hayot va ijod haqida suhbatlar". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2022.
11. **Isroilova Z.** "Hayot varaqlari". Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti, 1932.

12. **Isroilova Z.** "She'rlar". Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti, 1938.
13. **Isroilova Z.** "Qizlar qo'shig'i". Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti, 1938.
14. **Isroilova Z.** "Uni Farhod der edilar". Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti, 1943.
15. **Isroilova Z.** "Hijron kunlarida". Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti, 1944.